

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ СТУДЕНТАМИ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА

У статті представлені та обговорюються результати емпіричного дослідження особливостей оцінювання студентами професійних та особистісних якостей викладачів.

Ключові слова: взаємодія, педагогічна взаємодія, педагогічна діяльність, особистість викладача.

Постановка проблеми

Одне із завдань на шляху удосконалення системи освіти – пошук концепцій навчання, принципів його організації, що відображали б різноманіття цілей і очікувань педагогів й, відповідно, типів зворотного зв'язку, наслідків, які цей зворотний зв'язок може мати як для розвитку Я-концепції студентів, так і їх особистості загалом.

Практично немає жодного питання, яке б не стосувалося проблеми взаємин, а відтак і взаємооцінок педагогів та студентів. Ефективність викладацької діяльності, успішність оволодіння студентами знаннями і навичками самостійної роботи, результативність виховної роботи – усе це значною мірою залежить від того, які оцінні ставлення склалися і складаються між конкретними викладачами та студентами. Саме цим і визначається актуальність проведеного нами дослідження.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Професія педагога, зокрема викладача ВНЗ, відноситься до типу "Людина – Людина", за класифікацією С.А. Клімова. Предметом діяльності в даній групі професій є взаємодія з іншою людиною. Педагогічна діяльність визначається як цілеспрямований процес розв'язання цілей та завдань навчання. Позитивні зміни в особистісному розвитку учнів відбуваються тільки в тому випадку, коли їх цілі співпадають з цілями діяльності педагога.

Змістом педагогічної діяльності є навчання, виховання, освіта та розвиток учнів. Педагогічна діяльність відрізняється від інших видів діяльності тим, що самореалізація викладача полягає у позитивному впливі на вихованця. При цьому учні також можуть впливати на педагога, на види та форми його діяльності [3].

Спілкування педагога з учнями передбачає досить тривалі та інтенсивні контакти. Для того, щоб знаходити шляхи впливу на учнів, педагогові треба багато знати про їх емоційну сферу. Потрібен комплекс знань та умінь. І виникає проблема – навчитися так розуміти емоційне життя вихованця, щоб знайти найбільш ефективні шляхи впливу на нього.

Л.М. Мігіна, розглядаючи професійно значущі якості педагога, співвідносить їх з двома рівнями педагогічних здібностей: проєктивними та перцептивно-рефлексивними. Вчена виділяє більше п'ятдесяти як професійно-значущих, так і особистісних якостей педагога: ввічливість, вдумливість, вимогливість, вихованість, вразливість, витримка, уважність, гнучкість поведінки, гуманність, діловитість, дисциплінованість, доброта, добросовісність, доброзичливість, ідейна переконаність, ініціативність, щирість, колективізм, критичність, логічність, любов до дітей, спостережливість, наполегливість, відповідальність, чуйність, організованість, комунікабельність, порядність, патріотизм, правдивість, педагогічна ерудиція, принциповість, передбачливість, самостійність, самокритичність, скромність, справедливість, кмітливість, сміливість, тактовність, почуття власної гідності, вразливість, емоційність [5].

Характеризуючи статусно-позиційні якості педагога, необхідно підкреслити важливість пластичності та легкості змін ним соціальних ролей. Схема, що наведена на рис. 1, лише частково демонструє цей рольовий репертуар [3].

Як стверджує І.Д. Бех, важливою стороною професійної діяльності сучасного вчителя виступає поглиблене самопізнання, співвіднесення своїх особистісних особливостей з вимогами гуманістичної орієнтації в педагогічній взаємодії. Педагог має не тільки володіти професійними знаннями і вміннями, а й вміння творчо змінювати свою особистість з використанням психологічних знань, відповідно до об'єктивно чинних морально-духовних цінностей суспільства, з урахуванням власної індивідуальності [1].

Особливості діяльності викладача вищої школи полягає в тому, що вона є високоорганізованою і спрямованою на вирішення багатьох взаємопов'язаних завдань. Реалізуючи різноманітні цілі, викладач ВНЗ здійснює різні види діяльності: педагогічну, науково-дослідницьку, організаційну та виховну.

Викладач припускатиметься серйозної помилки, якщо буде вважати, що виховний аспект навчання студентів – не його справа. Будь-який викладач повинен сприймати і приймати свого студента з усім комплексом проблем – і освітніх, і моральних. Усе це разом буде впливати на кінцевий життєвий успіх вихованців.

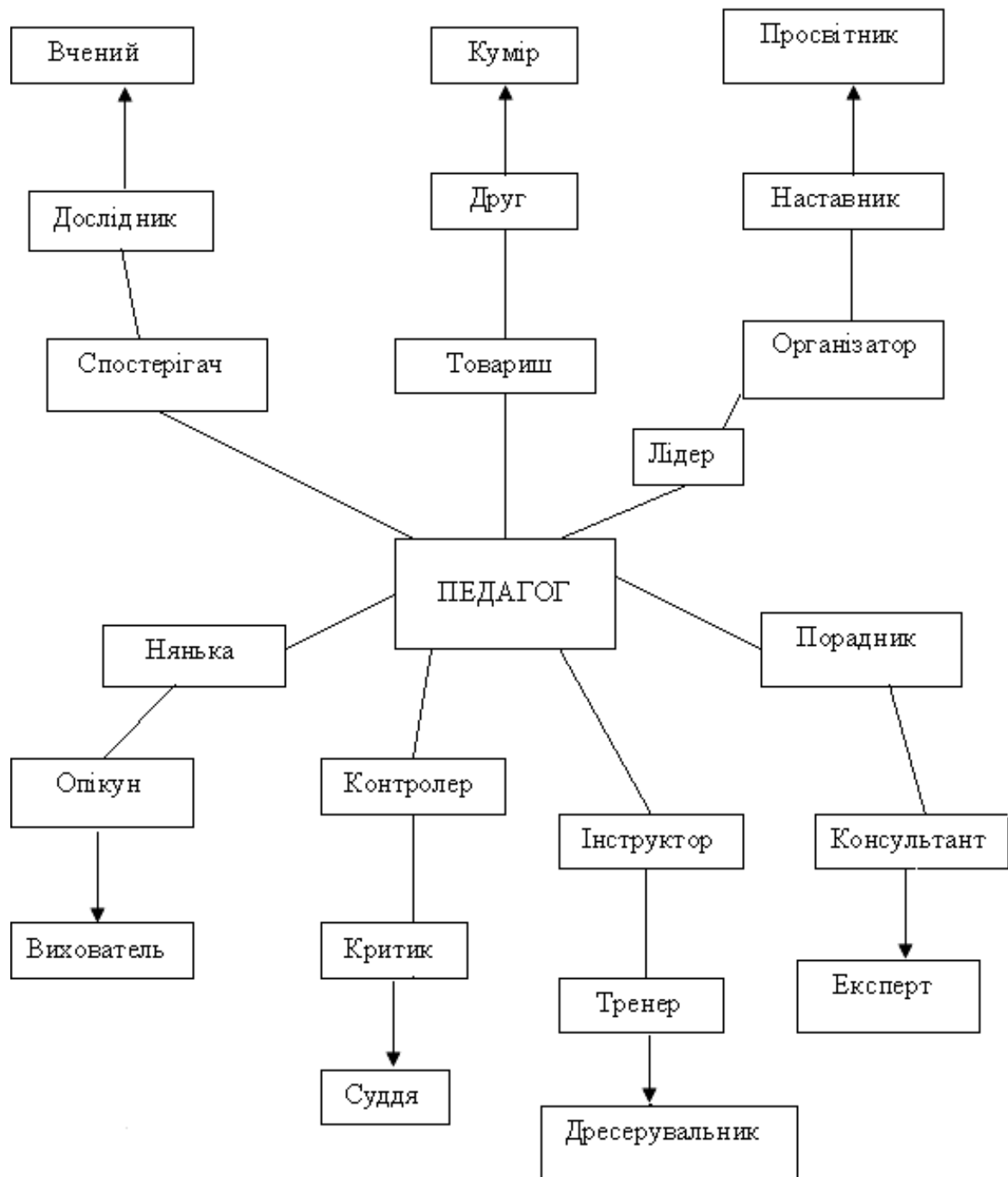

Рис. 1. Рольовий репертуар педагога (за В. Леві)

Існують певні критерії для оцінки рівнів науково-дослідницької, професійної та суспільної діяльності викладача вишу. Відносно педагогічної діяльності доречно застосувати класифікацію Н.В. Кузьміної, згідно з якою виділено п'ять рівнів її продуктивності:

1. *Репродуктивний*. Педагог вміє переказати іншим те, що знає сам.
2. *Адаптивний*. Педагог здатен пристосувати своє повідомлення до особливостей аудиторії.
3. *Локально-моделюючий*. Педагог володіє стратегіями навчання, вміннями та навичками за окремими розділами курсу, що дозволяють визначити педагогічну мету, поставити завдання, розробити алгоритм їх розв'язання та використовувати педагогічні засоби включення учнів у навчально-пізнавальну діяльність.

4. *Системно-моделюючий знання учнів.* Педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, умінь та навичок з дисципліни в цілому.

5. *Системно-моделюючий діяльність та поведінку учнів.* Педагог вміє перетворити свою дисципліну в засіб формування особистості учня, його потреби в самовихованні, самоосвіті та саморозвитку [4].

У психолого-педагогічній літературі є багато доробок, що вказують на залежність успіхів виховання і розвитку особистості від стилів побудови взаємодії між педагогом та вихованцями. Так, зокрема, відзначається, що стиль взаємовідносин впливає на ефективність процесу виховання, на рівень відповідальності й самостійності, на пізнавальну активність, на спілкування студентів та їх колективні взаємовідносини, на характер емоційних переживань.

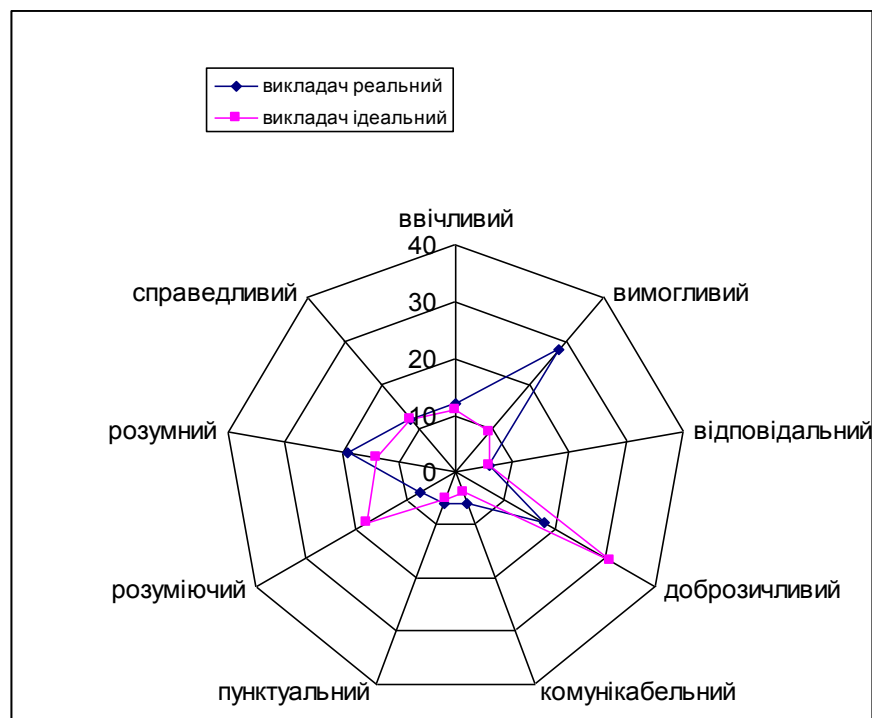
Проблемне поле проведеного нами дослідження задане спробами відповісти на наступні питання: якими бачать і якими б хотіли бачити студенти своїх викладачів? Чи існують відмінності в оцінці студентами особливостей образів реального та ідеального викладача?

Процедура емпіричного дослідження. Дослідження проводилося на базі фізико-математичного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. У ньому взяли участь 57 студентів 2-5 курсів. Дослідження проводилося у два етапи. Спочатку студентам пропонувалося довільно назвати прикметники, якими б, на їх думку, вони могли охарактеризувати узагальнений образ реального викладача і прикметники, що характеризують уявний образ ідеального викладача. Обробка відповідей проводилася за допомогою процедури частотно-сислового аналізу, яка припускає виділення смислових категорій, що характеризують думку більшості респондентів, а потім підрахунок частоти їх використання.

Таким чином, у число найбільш "популярних" якостей реального викладача за оцінками всього контингенту респондентів увійшли: вимогливий, розумний, доброзичливий, строгий, ввічливий, справедливий, веселий, злий, суворий, компетентний, розуміючий, відповідальний, уважний, пунктуальний, комунікабельний. Отже, саме такою є особистість викладача в очах студентів.

Не менш стереотипізованими виявилися і уявлення про ідеального викладача. За оцінками респондентів, це доброзичлива, з почуттям гумору, розуміюча, розумна, така, що вміє зацікавити, справедлива, ввічлива, вимоглива, щедра, чуйна, спокійна, відповідальна, пунктуальна, врівноважена, комунікабельна людина.

Легко помітити, що обидві множини мають спільні якості. На рис. 2 представлені частоти, з якими вони зустрічалися у відповідях студентів.

Рис. 2. Особистість викладача очима студентів

Так, реальний викладач постає перед студентами як дуже вимоглива і розумна людина. Проте, для того, щоб наблизитися до образу ідеального викладача, йому слід бути більш доброзичливим та розуміючим.

На другому етапі дослідження студентам пропонувалося впорядкувати прикметники (пронумерувати числами від 1 до 15) в міру їх відповідності до даної категорії (1 – абсолютно відповідає, 15 – абсолютно не відповідає).

Висновки

Таким чином, аналіз уявлень про викладача як суб'єкта професійної діяльності дозволяє зробити висновки, що, по-перше, ці уявлення схильні до стереотипізації. По-друге, зміст цих стереотипів відображає образ педагога, що склався в масовій, буденній свідомості, де він постає, перш за все, як фахівець, який повинен уміти виявити особливості своєї емоційної сфери (комунікабельність, чуйність, доброзичливість тощо). Також встановлено, що професійний світогляд студентів-педагогів формується на перетині науково-теоретичного і буденно-практичного пізнання, унаслідок чого відрізняється внутрішньою суперечністю, еkleктизмом, використанням буденних схем інтерпретації реальності.

Використані джерела

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Власенко В.В. Вчителі – учні: психологія взаємних оцінних ставлень. – К.: Вид-во УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1995. – 154 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 1999. – 384 с.
4. Кузьмина Н.В. Очерки психологи труда учителя. – Л.: Изд-во Ленингр. универ., 1967. – 184 с.
5. Митина Л.М. Формирование профессионального самосознания учителя // Вопросы психологии. – 1990. – №3. – С.58-64.
6. Преподаватель вуза: технологи и организация деятельности / Под ред. С.Д. Резника. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 389 с.

Pryadko N.A.

COMPARATIVE APPROACH IN EVALUATING TEACHER'S PERSONALITY BY STUDENTS

The effectiveness of teaching and the efficiency of educational work depend on what kind of evaluative relations have been formed between concrete teachers and students. That is why our study is relevant. The problem research field is formed with attempts to answer the following questions: how do the students see and how would they like to see their teachers? Are there any differences in the students' assessment of image peculiarities for a real and an ideal teacher?

Among the most "popular" qualities of a real teacher, according to the evaluations among all respondents, the following qualities have been defined: demanding, intelligent, friendly, strict, polite, fair, funny, angry, tough, competent, understanding, responsible, attentive, punctual and communicative. Consequently, that is the way how students see the teacher's personality.

The analysis of representations about a teacher as a subject of professional activity gives us possibility to conclude that, firstly, these representations are stereotyped. Secondly, the content of these stereotypes reflects the image of a teacher, formed in the mass conventional consciousness, where a teacher is considered as a specialist, who must be able to identify the characteristics of his/her emotional sphere (communicativeness, compassion, kindness, etc.). Also it is found that the professional outlook of the students-teachers is formed through the contact of scientific and theoretical and conventional and practical cognition, so that it is characterized with internal contradictions, eclecticism, the use of conventional schemes of interpreting reality.

Key words: *image, an ideal and a real teacher, a stereotype.*

Стаття надійшла до редакції 05.09.2013

